

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра психології

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній ступінь магістр

на тему:

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Виконала: студентка II курсу, 265 групи

Галузь знань: 053 Психологія

Спеціальність: 053 Психологія

Девіленева В. О.

Керівник:

кандидат психологічних наук, доцент

Шулдик Г. О.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор

Кравченко О. О.

Умань – 2021

ВСТУП

Однією з актуальних проблем сучасності виступає тема лідерства. Сьогодні, конкурентоспроможність випускника на ринку праці безпосередньо залежить від набутих ним компетентностей впродовж здобуття вищої освіти, однією з яких є формування та розвиток лідерських якостей. Наявність у здобувачів вищої освіти організаційно-управлінських навичок, уміння впевнено продемонструвати свою точку зору, активність, комунікабельність та ініціативність. Не менш важливим є і прийняття самостійних рішень, зокрема, нести відповідальність за отриманий результат.

У вищій школі цей аспект розглядається як у філософській течії, так і у практичному плані. Дослідженням цієї проблеми займалися як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, такі як: Т. В. Бендас, Р. Кричевський, Б. Паригін, А. Петровський, Л. Уманський, А. Лутошкін, О. Чернишов та багато інших дослідників, що обґрунтовували свої наукові здобутки з теми лідерства.

Слід зазначити, що дослідження з цієї проблематики висвітлюють закономірність розвитку лідерських якостей, яка безпосередньо включає в себе залучення студентів вищої школи до освітньо-організаційного процесу, зокрема, участь в громадсько-виховних заходах та органах студентського самоврядування. [1]

Відповідно до Закону України "Про вищу освіту", згідно з положенням про студентське самоврядування, в якому зазначено його головну мету, що передбачає створення умов для самореалізації особистості Студентів і формування у них організаторських навичок, лідерських якостей, відповідальності за результат своєї праці тощо[15].

В становленні професійної компетентності психолога важливу роль відіграють його особистісні можливості. Історія й сучасний стан розробки питання в науковій літературі стверджує, що на розвиток лідерських якостей також впливають наявність таких факторів як: соціалізація особистості, соціально-психологічна адаптація, емоційна підтримка з боку оточуючих,

сімейні цінності, виховання, високий рівень домагань, саморозвиток та стремління до визнання. [24, с. 83]

Науковці наголошують, що саме в юнацькому віці активно відбувається формування основних рис характеру людини: самопізнання, самооцінка, саморегулювання, самоствердження, що стають провідними потребами особистості — умовами формування та розвитку лідерських якостей майбутніх психологів.

Феномен лідера та лідерства часто згадується в філософії, соціології, політології, та в інших науках про людину і суспільство.

Початок напрямку було покладено видатним німецьким філософом Ф. Ніцше, який розробив Концепцію лідерства. Автор висвітлює важливість формування біологічного типу – людини-лідера та надлюдини. "Мета людства, – зазначив Ніцше, – лежить у його вищих представниках... Людство повинне невпинно працювати, щоб народжувати великих людей, – у цьому і ні в чому іншому полягає його завдання".

Одним з основоположників Нової концепції лідерства та теорії соціалізації є Г.Тард. Дослідник доводив, що фундаментарним законом соціального життя є приближення кола оточення лідера. Підкреслював, що велика кількість населення не здатна до самостійної соціальної творчості. Вважав, що основним джерелом прогресу суспільства є відкриття, зроблені ініціативними й оригінальними особистостями.

У вітчизняній соціології лідер – це учасник групи, що може стати її керівником, показати на власному прикладі, забезпечити виконання поставленого завдання при тому, що визнаний у цій ролі більшістю членами групи.

Звертаючись до енциклопедичного соціального словника лідерство визначається як «процеси внутрішньої самоорганізації та самоуправління групи чи колективу, обумовлені індивідуальною ініціативою її членів» [28, с. 940]. Аналізуючи це визначення, ми можемо сказати, що суб'єктом ініціювання відносин лідерства є безпосередньо члени групи. Тому що саме

вони є ініціаторами, замовниками такого інструменту управління колективом як лідерство. П. Друкер наголошує, що лідерство - це міжособистісна взаємодія, яка досягається завдяки комунікативному процесу, що направлена на досягнення мети, яку переслідує група. [14, с.224].

На основі вищевикладеного, для майбутніх психологів розвиток лідерських якостей є неабияк важливим. Адже конкурентоспроможність випускника на ринку праці залежить не тільки від його професійних навичок, а й від набутих ним компетентностей впродовж навчання. Розвинуті лідерські якості забезпечують для психолога ефективну роботу з людьми, високий рівень емоційного інтелекту, комунікабельність, умінням залагодити конфлікти та ін.

У психолого-педагогічних роботах активно досліджується проблема розвитку лідерських якостей у системі вищої освіти, таких дослідників як: О. Зоріна, К. Ємелін, Л. Кайдалова, О. Кін, Л. Конишева, Н. Шафєєва, Л. Шигапова, Н. Мараховська, К. Кіба, О. Крупський, Н. Семенченко, Г. Тітова, Г. Угляниця, А. Пільганчук, В. Кузьменко, та інші.

Незважаючи на значну розробленість теми лідерства загалом, водночас, у наукових дослідженнях бракує цілісного аналізу теорії і практики щодо психологічних умов формування лідерських якостей у майбутніх психологів.

Актуальність проблеми та її недостатнє вивчення зумовили вибір теми кваліфікаційного дослідження: «Психологічні умови формування лідерських якостей у майбутніх психологів».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність шляхів формування лідерських якостей майбутніх психологів.

Відповідно до мети визначено основні **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати проблему лідерських якостей майбутніх психологів.
2. Здійснити аналіз стану сформованості лідерських якостей майбутніх психологів.

3. Визначити та перевірити ефективність шляхів удосконалення процесу формування лідерських якостей майбутніх психологів.

Об'єкт дослідження – лідерські якості майбутніх психологів.

Предмет дослідження – шляхи формування у майбутніх психологів лідерських якостей.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети й вирішення завдань дослідження застосовувалися такі методи дослідження:

теоретичні: аналіз та узагальнення наукової літератури, класифікація;

емпіричні: спостереження, анкетування студентів, тестування, методи обробки та інтерпретації емпіричних даних: кількісний та якісний аналіз Рангова кореляція Спірмена. У емпіричному дослідженні використовувалися такі психодіагностичні методики: Методика діагностики комунікативних і організаторських схильностей – КОС В.В. Синявського і Б.О. Федоришина освітньому процесі ВНЗ, Оцінювання та визначення лідерських здібностей за методикою «Діагностика лідерських здібностей» (Є. Жаріков, Є. Крушельницький), Діагностування стилю лідерської поведінки за допомогою методики вивчення лідерського стилю Р. Бейлза-К. Шнейер, модифікація Т. В. Бендас..

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Загальна вибірка досліджуваних становить 60 осіб – це студенти II та III курсу факультету соціальної та психологічної освіти.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що у ній проаналізовано сутність понять: «лідерство», «керівництво» розкрито поняття «ключових лідерських якостей», що набуваються у процесі професійної підготовки майбутніх психологів під час формування лідерських якостей.

Практичне значення дослідження визначається тим, що обґрунтовано ефективність шляхів удосконалення процесу формування лідерських якостей майбутніх психологів, що може бути використано як для підготовки майбутніх психологів, так і під час стажування діючих психологів.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні положення та результати дослідження доповідались на засіданні проблемної групи і кафедри психології. Матеріали роботи представлені у 1 тезах та в 1 статті.

Публікації автора. Основні результати дослідження магістерської роботи були представлені: на Міжнародній науково-практичній конференції «ПСИХОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ ОСОБИСТОСТІ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19» – 26 жовтня 2021 року; V Міжнародної науково-практичної дистанційної конференції «TOPICAL ISSUES OF MODERN SCIENCE, SOCIETY AND EDUCATION» – 28-30 листопада 2021 р.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел, додатків.

ВИСНОВКИ

На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури та зарубіжних і вітчизняних дослідженнях з даної проблематики, нами теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено ефективність шляхів формування лідерських якостей майбутніх психологів, що дозволило нам зробити такі висновки:

1. Нами проаналізовано проблему лідерських якостей майбутніх психологів і визначино, що для майбутніх психологів розвиток лідерських якостей є неабияк важливим. Адже конкурентоспроможність випускника на ринку праці залежить не тільки від його професійних навичок, а й від набутих ним компетентностей впродовж навчання. Розвинуті лідерські якості забезпечують для психолога ефективну роботу з людьми, високий рівень емоційного інтелекту, комунікабельність, умінням залагодити конфлікти та ін.

Якщо звести запропоновані науковцями дефініції щодо формування та розвитку лідерства, можна стверджувати, що розвиваючи в собі певні якості та навички будь-яка людина, зокрема здобувачі закладів вищої освіти, може стати лідером, пройшовши виокремлені науковцями етапи розвитку. Саме тому, слід виокремити кожного з них.

У процесі включенням студентів до лідерських дій шляхом створення оптимального середовища для їх розвитку здобувачі вищої освіти отримують фундаментарні можливості та розуміння в проблематиці лідерського потенціалу, основи поведінки в майбутньому. Створюючи спеціальне середовище, важливо домагатися активної співпраці обох сторін, зокрема, участі в них студентів таким чином, щоб вони мали змогу відчутти свої потенційні лідерські можливості і змогли отримати певний життєвий досвід.

Ефективна діяльність особистості в умовах колективу безпосередньо залежить від її активності, цілеспрямованості та ініціативності, від уміння швидко та якісно налагоджувати контакти з членами групи, демонструвати свої можливості, уміння та навички.

На формування лідерських якостей у студентів вищої школи безпосередньо впливає рівень розвитку їх інтелектуальних та креативних здібностей.

У процесі залучення студентів до лідерських дій у спеціально організованих ситуаціях створюється основа їхньої поведінки у майбутньому, розглядаються можливі варіанти, виробляється зразок поведінки. Отриманий лідерський досвід сприяє пристосуванню до мінливих соціально-економічних ситуацій.

2. Здійснено аналіз стану сформованості лідерських якостей майбутніх психологів. Отримавши результати, ми побачили, що рівень комунікативних, організаторських та лідерських здібностей у більшості студентів нижче середнього, що характеризується відсутністю бажання до спілкування, схильні до проведення часу на самоті. Таким людям важко налагоджувати контакти з людьми. Не відстоюють свою точку зору, важко переносять критику. Майже не виявляють ініціативи, не приймають самостійних рішень. Що є свідченням актуальності впровадження програми розвитку лідерських якостей.

3. Визначено та перевірено ефективність шляхів удосконалення процесу формування лідерських якостей майбутніх психологів. Провівши експериментальне дослідження та порівнявши результати дослідження експериментальної та контрольної групи, ми побачили що в учасників ЕГ наявні значні позитивні зміни, в стилі лідерської поведінки, підвищення комунікативних, організаторських та лідерських здібностей, зокрема. порівняно з КГ, в яких також прослідковуються деякі зміни, але не значні, які зумовлені природнім розвитком, дорослішанням. Враховуючи вищенаведені результати, можемо зробити висновок, що це є свідченням підвищення розуміння та обізнаності в проблематиці лідерства та ефективності шляхів удосконалення процесу формування лідерських якостей майбутніх психологів.

Після проведення психодіагностичних методик, ми отримали

показники рівня сформованості лідерських якостей майбутніх психологів до і після експерименту. З метою перевірки достовірності отриманих нами даних в ході психодіагностичного дослідження, нами було проведено кореляційний аналіз, використано коефіцієнт рангової кореляції Спірмена (для випадків коли вибірка невелика). Отримані нами експериментальні дані занесені до таблиці №1(Додаток 3). В ході проведення аналізу рангової кореляції ми отримали – $\rho = 0,74$, що свідчить про суттєвість та не випадковість змін, які ми отримали після проведення експериментального дослідження, що є свідченням ефективності шляхів удосконалення процесу формування лідерських якостей майбутніх психологів.

Основні результати дослідження магістерської роботи були представлені: на Міжнародній науково-практичній конференції «ПСИХОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ ОСОБИСТОСТІ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19» – 26 жовтня 2021 року; V Міжнародної науково-практичної дистанційної конференції «TOPICAL ISSUES OF MODERN SCIENCE, SOCIETY AND EDUCATION» – 28-30 листопада 2021 р.